

навици изисква: повишаване на информираността на децата и юношите от най-ранна възраст за биологичната роля на храните, за значението на правилното хранене за здравето и теглото, за режима на приемане на храната.

► *Семейството и социалната среда* имат споделена отговорност за изграждане на здравословно хранително поведение, а обществените институции и държавата – за предоставяне на възможности за здравословен избор на храни и напитки.

► *Роднините и близките* на проблемни млади хора не парадират с използването на диети за отслабване, а им предлагат здравословни храни и не допускат в семейството вманиачаване към теглото. Следят го и го контролират тактично и се намесват, ако започнат драстични отклонения. Ограничават се посещенията в заведения за бързо хранене. Рисквите лица се подтикват към неколнократен дневен прием на пълноценни натурални храни, гарнирани с плодове и зеленчуци. Изграждат се навици за четене на етикетите на хранителните продукти.

► Имайки предвид дисбалансирания хранителен модел, застоялия начин на живот и честите диетични рестрикции при голяма част от съвременните хора в млада и активна трудова възраст, на контрола на телесната маса се отдава изключително важно значение. Както свръхтегло, така и поднормено тегло, особено при рискови групи от населението, каквито в частност са децата, юношите и жените във фертилна възраст, е свързано с повишен риск от развитие на здравни проблеми.

Автор

П. Марков, Д. Марков, А. Воденичарова, Д. Байкова – Медицински университет, София

Заклучение

Социалните фактори имат важно епигенетично значение за подобряване на здравето и съществено допринасят за намаляване на икономическа цена, която плаща обществото при развитие на болести. Редуцирането на проблемите в храненето най-ефективно се постига чрез адаптивни стратегии на общественото здравеопазване, в центъра на които е високата здравна информираност.

Библиография

1. Воденичаров, Ц., С. Попова, Г. Мутафова, Е. Шипковенска. Социална медицина, 2013, 647.
2. Марков Д., П. Марков, Д. Байкова. Краткосрочен и дългосрочен здравен риск при дисбаланси в храненето на жените в предфертилна възраст. В сб. от XXVI научно-технологична сесия, 2010, С., ТЕМТО, 78-82
3. Марков П., Д. Марков, Д. Байкова, И. Петрова. Здравен риск от рестриктивни модели на хранене при жени в предфертилна и фертилна възраст. Сб. XXVIII научно-технолог. сесия, 2011, ТЕМТО, С., 202-6
4. Марков П., Д. Марков, Д. Байкова. Балансираното хранене и двигателната активност – превантивни фактори за сърдечно-съдови болести. В: Европейските етични стандарти и българската медицина – сборник статии, изд. БЛС, С., 2014, 524-528
5. Цонов П. Общинска здравна политика по проблема „Здравен статус – хранене“. В: (ред. Б. Попов) Науката за хранене пред нови възможности и предизвикателства, София, АСИ Принт, 2008; 281-283.
6. Шипковенска Е., Ж. Христов, П. Димитров, М. Дякова. Модерна епидемиология с медицина и здравеопазване, базирани на доказателства, (ред. Е. Шипковенска), София, Филвест, 2008; 223
7. WHO, 2010, A Review of Nutrition Policies: Draft Report, Geneva: WHO. WHO Global Database for Body Mass Index. http://apps.who.int/bmi/index.jsp?introPage=intro_3.html.

БЪЛГАРИЯ С НАГРАДА ЗА КЛИНИЧНА ЕТИКА ЗА 2016 Г. – проф. д-р Силвия Александрова-Янкуловска, дмн

На 20-ти май на официална церемония при откриването на 12-та Международна конференция по клинична етика и консултация във Вашингтон, САЩ наградата за клинична етика за 2016 г. беше връчена на проф. д-р Силвия Александрова-Янкуловска, декан на факултет „Обществено здраве“ на Медицинския университет – Плевен. Тази високо престижна и единствена по рода си награда в областта на клиничната етика се връчва за първи път на учен от Източна Европа и за трети път в световен мащаб. Наградата е посветена на проф. Ханс Йоаким Швагер за приноса му в поставяне на основите на клиничното етично консултиране в Европа.

От Редколегията на сп. „Социална медицина“

Името на проф. Швагер се свързва със стартирането на аргументирани дискусии и морално разсъждаване по клинични проблеми в Билефелд. Много преди приемането на антидискриминационни закони за лицата с увреждания в Германия, проф. Швагер се ангажира с подкрепата на правата на тези лица да вземат автономни решения и организацията на структури за въвеждане на информирано съгласие в грижите за пациентите. За преодоляване на съпротивата на медицинските работници, той организира дискусии, лекции и панели за постигане на консенсус. Благодарение на инициативата на проф. Швагер се поставят основите на клиничното етично консултиране в Германия и Европа и се ражда идеята за организация на поредицата високо престижни научни конференции по Клинична етична консултация, където представям страната ни от 2005 година насам.

Наградата на името на Ханс Йоаким Швагер е насочена към иновативни практики в клиничната етика и цели да насърчи и подкрепи инициативи на клиничното етично консултиране при трудни условия (като например липсата на традиции в тази област).

Признанието е резултат на дългогодишната ми работа в областта на етичното консултиране. Още през 2005 г., на Втората международна конференция по клинична етика и консултиране в Базел, Швейцария представих резултатите от проучване на опита във вземането на етични решения и нагласите на лекарите от Университетската болница в Плевен към въвеждането на етична консултация. Впоследствие материалът беше публикуван в реномираното списание “Med-

icine, Healthcare and Philosophy” [1] и многократно цитиран от чуждестранни автори. Разширих проучването спрямо лекари от регионалните болници в Северна България. Резултатите бяха изнесени и посрещнати с голям интерес на специализирана етична конференция в Бохум, Германия през 2008 г. Вследствие на това бях поканена да публикувам работата си в специализирана книга за клиничното етично консултиране под редакцията на проф. Йохан Волман в реномираното издателство Ashgate [2]. Независимо от получените резултати за позитивна нагласа към етичното консултиране сред лекарите у нас, отворен остава въпросът за подходящата за нашите условия форма. Тук е уместно да разясня накратко какво представлява клиничната етична консултация и под какви форми тя се утвърждава в Американската и Западноевропейската клинична практика.

Клиничната етична консултация е услуга, предоставяна от индивид или група за подпомагане на пациентите, семействата, законните представители, медицинските професионалисти или други въввлечени страни за справяне с несигурността или конфликта на ценности, които възникват в специфични клинични случаи. Тя може да бъде предоставена от индивидуален специалист биоетик или от етична комисия. В нашите условия, обаче, поради цялостната недостатъчна подготовка по биоетика на членовете на етичните комисии и предимното им фокусиране върху разглеждане на изследователски протоколи, втората форма на етично консултиране не може да бъде разгърната ефективно. По отношение на самия начин на предоставяне, консултирането може да бъде от авторитарен тип, при който чрез етичния консултант се спускат готови препоръки за поведение (извлечени от налични закони, етични документи или приети правила за поведение) или от фасилитиращ тип, при който да се насърчава моралното разсъждаване на самите медицински професионалисти по конкретния проблем. За реализиране на втория тип е необходима етична подготовка на медицинските кадри. У нас за дължително обучение по медицинска етика се въвежда сравнително късно – официално от 1995 г. с приемането на Единните държавни изисквания за специалностите „медицина“, „стоматология“ и „фармация“. Това на практика означава, че голяма част от практикуващите медицински работници не са преминавали през специфично обучение по етика. Допълнително не можем да подминем и факта, че академичното обучение по медицинска (био)етика едва през последните години има по-силно практически фокус. В обучението на студентите по медицина в МУ – Плевен от 2010 г. задължителен елемент на учебната програма по медицинска етика и основна тежест на заключителния контрол на знанията има етичният анализ на клинични случаи по оригинално разработена от мен методология.

Автор

Проф. д-р Силвия Александрова-Янкуловска, дмн, Медицински университет – Плевен, факултет „Обществено здраве“, ул. „Климент Охридски“ № 1, e-mail: silviya_aleksandrova@hotmail.com

Така се оказва, че нуждата от етична консултация в нашата практика е голяма, но класическите методи, намерили почва в американската и европейската школа, са неприложими у нас поради липса на подготвени биоетици с клинична експертиза, липсата на биоетична подготовка на самите медицински кадри и традиционната консервативност на професията към външна намеса в процеса на вземане на решения. Удачен за преодоляване на тези препятствия е методът за етично консултиране на место МЕТАР, оригинално разработен от проф. Стела Райтер-Тел и апробиран в няколко геронтологични звена и отделения за интензивно лечение в Швейцария и Германия. Методът бе представен от проф. Райтер-Тел в пленарния ѝ доклад на Юбилейната конференция на факултет „Обществено здраве“ на МУ – Плевен през 2010 г. Имах възможност да видя резултати от приложението му и на Международната конференция по клинична етика в Мюнхен, 2013 г. Бидейки насочена към засилване на етичната компетентност на клиницистите и предоставяне на 4-степенна рамка за вземане на етични решения на место, тази методология след адаптирането ѝ и разработване на специфичен инструментариум намира добър прием у нас, което беше доказано с резултатите в дисертацията ми за придобиване на образователна и научна степен „доктор на науките“.

Дългогодишното ми обучение в методологиите за клинично етично консултиране и натрупаният опит от работата ми в Европейската мрежа за клинична етика доведоха до тази дълбоко удовлетворяваща награда за пионерския ми за българските условия труд. Като допълнителен бонус към международното признание беше и възможността да видя на конференцията един от колосите на биоетиката, Даниел Калахан, чиито теории преподавам на студентите си и върху чиито трудове бяха едни от първите ми разработки по биоетика, както и да чуя лично от него пословичните му идеи за разпределение на ресурсите в здравеопазването.

За популяризиране на клиничното етично консултиране у нас и даване на възможност за по-широк достъп до апробирания инструментариум, през 2015 г. издадох монография, озаглавена „Клинична етична консултация“ [3], налична в медицинските книжарници в София (Знание, Медбук, САШИ), Варна (Стено), Пловдив (Лаксбук) и Плевен (Знание).

Библиография

1. Aleksandrova, S. Survey on the experience in ethical decision-making and attitude of Plevan University hospital physicians towards ethics consultation. *Medicine, Health Care and Philosophy*. Euro J, 2008, v.11, 1, 35-42.
2. Aleksandrova, S. Experience in ethical decision-making and attitude of Regional hospital physicians towards ethics consultation. In: *Clinical Ethics Consultation: theories & methods – implementation – evaluation*. J. Schildmann, J. Gordon & J. Vollmann (eds.). England, Ashgate, 2010, 175-187.
3. Александрова-Янкуловска С. Клинична етична консултация. София: Български кардиологичен институт; 2015. ISBN 978-619-7184-02-0

Силвия Александрова-Янкуловска завършва с отличие медицина в МУ – Плевен, през 1996 г., а през 2002 г. завършва Европейска магистърска програма по биоетика, реализирана от 4 водещи Европейски университета от Холандия (Nijmegen), Белгия (Leuven), Швейцария (Bazel) и Италия (Padova). През 2008 г. защитава дисертация за образователна и научна степен „доктор“ и през 2015 г. – за „доктор на науките“.

Пионер в разработването и прилагането на задълбочен метод за етичен анализ на казуси в обучението на студенти медици и методология за клинична етична консултация у нас. Представител е на България в Европейската мрежа по клинична етика.

Автор е на над 100 научни публикации у нас и в чужбина и е участник в много международни и национални научни форуми. Преподава медицинска етика, социална медицина, бизнес етика и мениджмънт и етика на хосписните грижи, като е самостоятелен автор на 9 и съавтор в 8 учебника и учебни помагала по тези дисциплини. Носител е на редица международни награди за високи научни постижения, сред които грамота на Съюза на учените в България в конкурса за високи научни постижения в групата „Учени до 35 години“ за монографията „Хосписни грижи – мениджмънт и етика“ (2004 г.).

НОВИ КНИГИ